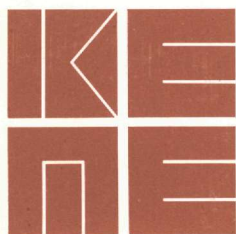

Εκθέσεις 26

Δ. Α. Σακκά

Δυτική Ελλάδα:
Αναπτυξιακές δυνατότητες
και προοπτικές

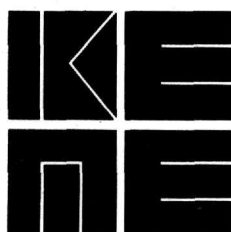
Αθήνα 1996

Δυτική Ελλάδα:
Αναπτυξιακές δυνατότητες
και προοπτικές

Εκθέσεις 26

Δυτική Ελλάδα:
Αναπτυξιακές δυνατότητες
και προοπτικές

Δημητρίου Α. Σακκά
Επιστημονικού Ερευνητή ΚΕΠΕ
Επίκουρου Καθηγητή
Πανεπιστημίου Πατρών

Αθήνα 1996

Copyright 1996
του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Ιπποκράτους 22, 106 80 Αθήνα

ISBN: 960-341-023-3

Οι γνώμες και κρίσεις που περιέχει η εργασία αυτή
είναι του συγγραφέως και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία
γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών.

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) ιδρύθηκε το 1959 ως μία μικρή ερευνητική μονάδα με την επωνυμία "Κέντρον Οικονομικών Ερευνών", με βασικό σκοπό την επιστημονική μελέτη των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδας, την ενθάρρυνση των οικονομικών ερευνών και τη συνεργασία με άλλα επιστημονικά ιδρύματα.

Το 1964 το ΚΕΠΕ πήρε τη σημερινή του ονομασία και διάρθρωση και του ανατέθηκαν οι εξής πρόσθετες αρμοδιότητες: (α) Η κατάρτιση σχεδίων βραχυχρόνιων, μεσοχρόνιων και μακροχρόνιων προγραμμάτων ανάπτυξης, η εκπόνηση σχεδίων προγραμμάτων περιφερειακής και χωροταξικής ανάπτυξης, καθώς και προγραμμάτων δημόσιων επενδύσεων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζει η κυβέρνηση. (β) Η παρακολούθηση και ανάλυση της βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης εξέλιξης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η κατάρτιση προτάσεων για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων. (γ) Η επιμόρφωση νέων οικονομολόγων, ιδιαίτερα σε θέματα προγραμματισμού και οικονομικής ανάπτυξης.

Το ΚΕΠΕ έχει αναπτύξει και αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα σε όλους τους πιο πάνω τομείς. Διεξάγει συστηματικές έρευνες πάνω σε βασικά θέματα της ελληνικής οικονομίας, εκπονεί σχέδια προγραμμάτων ανάπτυξης, παρακολουθεί τις βραχυχρόνιες εξελίξεις, χορηγεί υποτροφίες για μεταπτυχιακές σπουδές στην οικονομική επιστήμη και τον προγραμματισμό και οργανώνει διαλέξεις και σεμινάρια.

Στο πλαίσιο αυτών των δραστηριοτήτων εντάσσεται και η δημοσίευση "Μελετών" και "Στατιστικών Σειρών", που είναι αποτέλεσμα έρευνας μελετητών του ΚΕΠΕ, και "Εκθέσεων", που τις περισσότερες φορές είναι αποτέλεσμα συλλογικής εργασίας ομάδων επιστημόνων, οι οποίες συνιστώνται για την εκπόνηση αναπτυξιακών προγραμμάτων. Επίσης δημοσιεύονται από το Κέντρο "Εργασίες για Συζήτηση" προσκεκλημένων επιστημόνων ή μελών του προσωπικού του Ιδρύματος.

Το ΚΕΠΕ βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με αντίστοιχα επιστημονικά ιδρύματα του εξωτερικού και ανταλλάσσει εκδόσεις, όπως και απόψεις και πληροφορίες πάνω σε θέματα τρεχουσών οικονομικών εξελίξεων και μεθόδων οικονομικής έρευνας, συμβάλλοντας και με αυτό τον τρόπο στην προαγωγή της οικονομικής επιστήμης στη χώρα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η κατάρτιση των αναπτυξιακών προγραμμάτων στηρίζεται συνήθως σε λεπτομερείς αναλυτικές εργασίες, στις οποίες απεικονίζονται οι συνθήκες που επικρατούν στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, στις περιφέρειες αλλά και στο μακροοικονομικό πεδίο, και στις οποίες εντοπίζονται επίσης τα προβλήματα και προτείνονται εναλλακτικές λύσεις. Το ΚΕΠΕ, που είχε κεντρικό ρόλο στην κατάρτιση όλων των αναπτυξιακών προγραμμάτων τα τελευταία τριάντα χρόνια, συνηθίζει να δημοσιεύει μέρος του υλικού αυτού - σε θέματα που κρίνονται χρήσιμα - με τη μορφή εκθέσεων.

Στο ΚΕΠΕ είχε ανατεθεί από το ΥΠΕΘΟ η ευθύνη για την κατάρτιση του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), το οποίο, ύστερα από την τελική του διαμόρφωση στο πολιτικό επίπεδο, υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτέλεσε τη βάση διαπραγμάτευσης για το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999.

Η παρούσα έκθεση αποτελεί τμήμα μιας σειράς εκθέσεων, οι οποίες είναι προϊόν των προπαρασκευαστικών αναλυτικών εργασιών, που προαναφέραμε, και οι οποίες καλύπτουν θέματα που πιστεύουμε ότι παρουσιάζουν ένα γενικότερο ενδιαφέρον.

Καθηγητής ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ
Επιστημονικός Διευθυντής

Κέντρο Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών
Ιούλιος 1994

Η παρούσα έκθεση έχει ως κύριες επιδιώξεις: α) να παρουσιάσει την επικρατούσα κοινωνικοοικονομική κατάσταση στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, β) να εντοπίσει τις υπάρχουσες δυνατότητες και προοπτικές περαιτέρω οικονομικής της ανάπτυξης και γ) να προτείνει γενικές κατευθύνσεις για την αναπτυξιακή στρατηγική της περιόδου 1994-1999, που συμπίπτει με την εφαρμογή του νέου ΚΠΣ και ΠΕΠ.

Η έκθεση αποτελείται από 4 κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται συνοπτικά μερικά στοιχεία για τον πληθυσμό και τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους της περιφέρειας καθώς και το επίπεδο κοινωνικοοικονομικής της ανάπτυξης. Στο τέλος του κεφαλαίου αυτού επιχειρείται μια γενική αξιολόγηση και σύγκριση των σκοπών και αποτελεσμάτων του προηγούμενου ΠΕΠ/Δυτικής Ελλάδας 1989-1993. Στο Κεφάλαιο 2 επιχειρείται η διερεύνηση και ο εντοπισμός των αναπτυξιακών δυνατοτήτων και προοπτικών της περιφέρειας για την περίοδο 1994-1999 που συμπίπτει, όπως ήδη αναφέρθηκε, με το νέο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) της περιφέρειας. Το Κεφάλαιο 3 περιέχει προτάσεις σχετικά με τις γενικές κατευθύνσεις οικονομικής στρατηγικής που θεωρείται κατάλληλη για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της περιφέρειας στα πλαίσια του ΚΠΣ και ΠΕΠ. Τέλος το Κεφάλαιο 4 ασχολείται με το βαθμό επίδρασης των παραπάνω προτάσεων στην τελική διατύπωση του ήδη εφαρμοζόμενου νέου ΠΕΠ 1994-1999.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΣΑΚΚΑΣ

Ιανουάριος 1996

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

15

1.1. Μορφολογία του εδάφους και διαθέσιμοι φυσικοί πόροι	15
1.1.1. Μορφολογικά χαρακτηριστικά	15
1.1.2. Αποθέματα φυσικών πόρων	17
1.2. Πληθυσμός - Απασχόληση	19
1.3. Περιφερειακό προϊόν-Επίπεδο "οικονομικής ευημερίας"	21
1.4. Οικονομική και κοινωνική υποδομή.	25
1.5. Στόχοι και αποτελέσματα του ΚΠΣ και ΠΕΠ 1989-1993	29
1.5.1. Αναπτυξιακοί στόχοι	29
1.5.2. Κύρια αποτελέσματα	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

33

2.1. Στοιχεία "αναπτυξιακού δυναμικού"	33
2.1.1. Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας	34
2.1.2. Το εγκατεστημένο βιομηχανικό δυναμικό	35
2.1.3. Το επιστημονικό - ερευνητικό δυναμικό του Πανεπιστημίου Πατρών και των ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου	36
2.1.4. Πολιτιστικό και γεωφυσικό δυναμικό	37
2.1.5. Λοιπά στοιχεία αναπτυξιακού δυναμικού	38
2.1.6. Η "ανταγωνιστικότητα" της περιφέρειας	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	41
3.1. Προώθηση του τομέα των μεταφορών	41
3.2. Ανασυγκρότηση και επέκταση του βιομηχανικού δυναμικού . .	42
3.3. Αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού του Πανεπιστημίου Πατρών και των ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου	42
3.4. Προϋποθέσεις ανάπτυξης της τουριστικής κίνησης	43
3.5. Αύξηση της "ανταγωνιστικότητας" της περιφέρειας.	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΠΕΠ 1994-1999	45
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1.1. Μορφολογία του εδάφους και διαθέσιμοι φυσικοί πόροι

1.1.1. Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελείται από τους νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Συνορεύει στο μεν τμήμα που ανήκει στην Πελοπόννησο με τους νομούς Μεσσηνίας, Αρκαδίας και Κορινθίας, στη δε Στερεά Ελλάδα με τους νομούς Φωκίδας, Ευρυτανίας και Άρτας. Έχει εκτεταμένα παράλια και βρέχεται από τη θάλασσα του Ιονίου πελάγους, τον Κορινθιακό, Πατραϊκό και Αμβρακικό κόλπο. Διοικητικά η περιφέρεια διαιρείται σε 10 επαρχίες, 28 δήμους, 653 κοινότητες και 1394 οικισμούς¹. Ο μεγάλος αριθμός των κοινοτήτων και οικισμών (αποτελούν το 11,7% και 11,3% της χώρας αντίστοιχα) δυσχεραίνει, όπως είναι φυσικό, τις προσπάθειες για ορθολογικότερη οργάνωση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής των κατοίκων των περιοχών αυτών.

Με έκταση 11.350 τετρ. χιλ. η περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας αποτελεί το 8,6% της συνολικής έκτασης της εθνικής επικράτειας. Στο μεγαλύτερο ποσοστό τα εδάφη της είναι ορεινά (45,3%) και ημιορεινά (25,6%) και μόλις το 29,1% ανήκουν σε πεδινές εκτάσεις.

Η μορφολογία της περιφέρειας χαρακτηρίζεται γενικά από το συνδυασμό εκτεταμένων παραλίων (όλοι οι νομοί βρέχονται από θάλασσα), υψηλών ορέων, μεγάλων λιμνών και αρκετών ποταμών και χειμάρρων.

¹. ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1990-1991.

Τα όρη Αροάνια με υψόμετρο 2.335 μ., ο Ερύμανθος (2.222 μ.) και το Παναχαϊκό (1926 μ.) ανήκουν - ιδίως τα δύο πρώτα - στα υψηλότερα όρη της χώρας. Το ίδιο ισχύει και για τις φυσικές λίμνες. Σε αυτές συγκαταλέγεται η Τριχωνίδα, που με έκταση 95,840 τετρ. χιλ. είναι η μεγαλύτερη φυσική λίμνη της χώρας, η Αμβρακία (14,447 τετρ. χιλ.), η Λυσιμαχία (13,088 τετρ.χιλ.), ο Οζερός (9,450 τετρ.χιλ.) και η Βουλκαρία (9,207 τετρ. χιλ.)¹.

Οι ποταμοί Αχελώος (με 220 χιλ. ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδας), Πηνειός, Αλφειός, Εύηνος, Σελινούντας, Βουραϊκός, Πύρρος και Γλαύκος συμπληρώνουν το τοπίο.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των τριών επιμέρους νομών έχουν σε γενικές γραμμές ως ακολούθως.

Ο νομός της Αιτωλοακαρνανίας, που είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός της χώρας, παρουσιάζει ένα συνδυασμό ορεινών όγκων με πολλές φυσικές και τεχνητές λίμνες². Οι ποταμοί Αχελώος και Εύηνος μαζί με τις ομώνυμες πεδιάδες συμπληρώνουν την εδαφολογική μορφολογία του νομού και αποτελούν τη βασική πηγή της οικονομικής του δραστηριότητας.

Ο νομός Αχαΐας χαρακτηρίζεται από έντονες εδαφολογικές αντιθέσεις. Τα εδάφη του είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (60% περίπου) ορεινά και διασχίζονται από τους μικρούς σχετικά ποταμούς Βουραϊκό, Γλαύκο, Σελινούντα, Πύρρο και μικρότερους χειμάρρους που εκβάλλουν στον Πατραϊκό και Κορινθιακό κόλπο. Επίκεντρο της οικονομικής ζωής του νομού αποτελεί η πόλη των Πατρών.

Τέλος ο νομός Ηλείας έχει έδαφος πεδινό κατά 60% και διασχίζεται από τους ποταμούς Αλφειό, Πηνειό και Ερύμανθο. Στην περιοχή υπάρχει και η λίμνη Καϊάφα με τα ομώνυμα λουτρά.

¹. Εκτός των φυσικών υπάρχουν και 3 τεχνητές λίμνες δηλαδή των Κρεμαστών, του Στράτου και του Καστρακίου.

². Εκτός της μικρής λίμνης του Καϊάφα στο νομό Ηλείας το σύνολο των υπόλοιπων φυσικών και τεχνητών λιμνών ανήκει γεωγραφικά στο νομό Αιτωλοακαρνανίας.

Ως αξιομνημόνευτα στοιχεία που συγκροτούν την εδαφολογική εικόνα της περιφέρειας μπορούν να θεωρηθούν και :

- α. Οι λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου και Αιτωλικού, Πάππα και Προκόπου, καθώς και οι υγρότοποι των εκβολών του Αχελώου, του Αμβρακικού και η Αλυκή Αιγίου.
- β. Τα οικοσυστήματα του δάσους Στροφυλιάς, της Ζαρούχλας, της Φολόης, του Μίχα, του Βαρθολομιού της ορεινής Ναυπακτίας κλπ.

Τέλος, στην περιφέρεια ανήκουν μερικά αξιόλογα και γνωστά για το φυσικό τους κάλλος τοπία, όπως τα φαράγγια του Βουραϊκού και του Χαράδρου, οι περιοχές Ζαρούχλα-Ποταμιά, και Περιστερία, η κοιλάδα του Αλφειού μαζί με τα αρχαιολογικά μνημεία της Ολυμπίας, το σπήλαιο λιμνών Καστριών και τα περισσότερα από τα υπάρχοντα δασικά οικοσυστήματα.

1.1.2. Αποθέματα φυσικών πόρων

Η περιφέρεια διαθέτει φυσικούς πόρους με μεγάλα ακόμη περιθώρια οικονομικής τους εκμετάλλευσης. Αν και ποσοτικά περιορισμένες, οι καλλιεργούμενες εκτάσεις, ιδιαίτερα οι πεδινές, είναι εύφορες και αρδεύονται σε ικανοποιητικό σχετικά βαθμό¹. Ιδιαίτερη σημασία για τις οικονομικές προοπτικές του αγροτικού τομέα της περιφέρειας έχουν τα σημαντικά και αξιοποιήσιμα αποθέματα του υδάτινου δυναμικού και οι μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης της αλιευτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής.

Από τα εδάφη που ανήκουν στην περιφέρεια μόνο το 31,2% αποτελεί καλλιεργήσιμη γεωργική γη. Το ποσοστό αυτό, που υπερτερεί ελαφρώς του εθνικού μέσου όρου (29,8%), εμφανίζει αισθητές αποκλίσεις ανάμεσα στους 3 νομούς. Συγκεκριμένα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας

¹. Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία το ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων της περιφέρειας υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο (βλέπε Πίνακα Π.1 του Παραρτήματος).

αποτελεί το 21,5%, στο νομό Αχαΐας το 30% και στο νομό Ηλείας το 52,0%.

Η καλλιεργήσιμη γεωργική γη κατανέμεται γεωγραφικά σε ορεινή (22,5%), ημιορεινή (24,0%) και πεδινή το υπόλοιπο 53,5%. Αν και τα ποσοστά αυτά για ολόκληρη την περιφέρεια προσεγγίζουν σε μεγάλο βαθμό τους εθνικούς μέσους όρους, εντούτοις δεν είναι αντιπροσωπευτικά για τους 3 νομούς. Το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργήσιμης γης του νομού Αιτωλοακαρνανίας είναι ορεινό. Εξαιρέση αποτελούν οι εύφορες πεδιάδες του Αχελώου και Ευήνου. Η υπεροχή της ορεινής έναντι της πεδινής γεωργικής γης παρατηρείται και στο νομό Αχαΐας. Οι πεδινές εκτάσεις αποτελούν μόνο το 25,0%, ενώ οι ορεινές το 60,0% και οι ημιορεινές το 15,0%. Μόνο ο νομός Ηλείας παρουσιάζει αξιόλογες εκτάσεις πεδινών περιοχών (το 60% περίπου).

Όπως έχει αναφερθεί, η γεωργική γη της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας αρδεύεται σε ικανοποιητικό βαθμό, σε ποσοστό δηλαδή που υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για το νομό Αιτωλοακαρνανίας που οι μισές περίπου καλλιεργήσιμες εκτάσεις του είναι αρδευτικές. Τα αντίστοιχα ποσοστά για το νομό Αχαΐας είναι 24,0% και για το νομό Ηλείας 34,1%.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι ο νομός Ηλείας διαθέτει το μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό πεδινών εκτάσεων καλλιεργήσιμης γεωργικής γης, ο νομός Αιτωλοακαρνανίας το μεγαλύτερο ποσοστό αρδευόμενης γεωργικής γης και ο νομός Αχαΐας είναι από άποψη μορφολογική και σύνθεσης της γεωργικής γης ο περισσότερο αντιπροσωπευτικός για τη χώρα νομός της περιφέρειας.

Η μορφολογία των καλλιεργούμενων εδαφών και οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στις περιοχές της περιφέρειας ευνοούν την παραγωγή μεγάλης ποικιλίας αγροτικών προϊόντων. Τα κυριότερα από αυτά είναι ο καπνός, το ελαιόλαδο, ο αραβόσιτος, η σταφίδα και γενικά τα αμπελουργικά προϊόντα, τα εσπεριδοειδή και μεγάλη ποικιλία φρούτων και λαχανικών.

Η οικονομική αξιοποίηση και εκμετάλλευση του δασικών εκτάσεων της περιφέρειας είναι περιορισμένη. Υπάρχουν εντούτοις δυνατότητες διεύρυνσης αυτής της δραστηριότητας σε δάση όπως της Ζαρούχλας του

ν. Αχαΐας, Αρακύνθου και Μητσελίου - Μηλιάς του ν. Αιτωλοακαρνανίας και Φολόης του ν. Ηλείας.

Η παραγωγή αλιευμάτων εμφανίζει μεγάλες δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης. Η μέχρι τώρα δραστηριότητα αναπτύσσεται κυρίως στις θαλάσσιες περιοχές του Ιονίου πελάγους, του Κορινθιακού, Πατραϊκού και Αμβρακικού κόλπου, τις περιοχές των λιμνών (φυσικών και τεχνητών), τις λιμνοθάλασσες Μεσολογγίου και Αιτωλικού, Πάππα και Προκόπου και σε περιορισμένο αριθμό άλλων μικρών παραγωγικών μονάδων¹.

Αν και οι μέχρι τώρα γεωλογικές έρευνες για την ανεύρεση τυχόν εκμεταλλεύσιμων αποθεμάτων ορυκτού πλούτου στα εδάφη της περιφέρειας είναι περιορισμένες, εντούτοις έχουν αναπτυχθεί και λειτουργούν μερικές επιχειρήσεις, βιοτεχνικού κυρίως χαρακτήρα, που εκμεταλλεύονται ή/και επεξεργάζονται διάφορα ορυκτά όπως γύψο, λιγνίτη, και δομικά υλικά (κυρίως μάρμαρο).

Η ύπαρξη εντός των ορίων ή στα σύνορα της περιφέρειας αξιόλογων μνημείων του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, σε συνδυασμό με τα εκτεταμένα παράλια και τα ορεινά και αξιοθέατα τοπία, προσφέρουν τη δυνατότητα προσέλκυσης μεγαλύτερου αριθμού ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

1.2. Πληθυσμός - Απασχόληση

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή της παρούσας έκθεσης, η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας αποτελεί το 8,6% της επιφάνειας και συγκεντρώνει το 6,8% του πληθυσμού της χώρας.

Η εξέλιξη του πληθυσμού στις 10ετίες 1971-1981 και 1981-1991 είχε ως ακολούθως :

¹. Αξιόλογες δυνατότητες αύξησης της ιχθυοκαλλιέργειας παρουσιάζει ο Αμβρακικός κόλπος για την αξιοποίηση του οποίου έχει ήδη εκπονηθεί και σχετικό πρόγραμμα. Βλέπε ΚΕΠΕ, Πρόγραμμα Αμβρακικού, Εκθέσεις 1, Τόμοι 5, Αθήνα 1990.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1

Περιοχή	Ποσοστά μεταβολής	
	1971-1981	1981-1991
1. Σύνολο χώρας	11,1	5,4
2. Σύνολο περιφέρειας	3,3	7,1
2α. Ν. Αιτωλοακαρνανίας	-4,0	3,8
2β. Ν. Αχαΐας	14,7	9,0
2γ. Ν. Ηλείας	-2,3	11,9

Πηγή: Πίνακας Π.2 του Παραρτήματος.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία η δημογραφική εξέλιξη της περιφέρειας εμφανίζει κατά τη 10ετία 1981-1991, σε αντίθεση με τη 10ετία 1971-1981, υψηλότερο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού από το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας συνολικά. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της περιφέρειας ήταν κατά την τελευταία 10ετία 0,71 έναντι 0,53 της χώρας. Αξιοσημείωτη εξάλλου εμφανίζεται η αναστροφή της τάσης μείωσης του πληθυσμού των νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας μεταξύ των δύο 10ετιών. Θεωρείται πάντως αμφίβολο αν θα συνεχιστεί η ευνοϊκή αυτή εξέλιξη ενόψει της συνεχιζόμενης κρίσης που πλήττει την περιφέρεια γενικά και το μεταποιητικό τομέα των μεγάλων αστικών της κέντρων ειδικότερα.

Παρά τη δυναμικότητα και την αυξανόμενη βαρύτητα της πόλης των Πατρών, το μεγαλύτερο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της περιφέρειας (34,73%) απασχολείται το 1991 στον πρωτογενή τομέα, το 45,28% στον τομέα των υπηρεσιών και το υπόλοιπο 19,99% στη βιομηχανία.

Αν και σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία το επίπεδο της ανεργίας της περιοχής (9,27% το 1991) δεν απέκλινε πολύ από το μέσο όρο της χώρας (8,09%), είναι πολύ πιθανό η κατάσταση αυτή να έχει εντωμεταξύ επιδεινωθεί λόγω της παράτασης της κρίσης στη βιομηχανική κυρίως περιοχή Πατρών - Αιγίου και των συνεπειών που αυτή συνεπάγεται

για την απασχόληση του ίδιου του τομέα και της περιφέρειας συνολικά. Υπολογίζεται εξάλλου ότι κατά το χρονικό διάστημα 1990-1996 θα απαιτηθεί να δημιουργηθούν 20.000 χιλ. περίπου νέες θέσεις εργασίας, προκειμένου να απασχοληθεί η προβλεπόμενη για την περίοδο αυτή νέα προσφορά εργατικού δυναμικού.

1.3. Περιφερειακό προϊόν - Επίπεδο "οικονομικής ευημερίας"

Ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί και κατά τη 10ετία του 1990 να αποτελεί τη βάση της οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης για ένα μεγάλο μέρος του εργαζόμενου πληθυσμού της περιφέρειας. Κατά το έτος 1991 συγκεκριμένα περισσότεροι από το 1/3 των απασχολούμενων εξακολουθούσε να εργάζεται στον τομέα αυτό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2

Ποσοστιαία σύνθεση της απασχόλησης 1981, 1991

	Περιφέρεια		Χώρα	
	1981	1991	1981	1991
1. Πρωτογενής τομέας	47,8	34,7	29,2	19,9
2. Ορυχεία	0,07	0,0	0,7	0,5
3. Μεταποίηση	14,3	13,4	19,6	19,7
4. Τουρισμός	2,1	3,1	3,7	5,0
5. Λοιπά *	35,7	49,5	46,8	54,9
6. Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0

* = Κυρίως υπηρεσίες

Πηγή: ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

Εάν εξετάσουμε την εξέλιξη της ποσοστιαίας σύνθεσης των απασχολούμενων κατά την τελευταία 10ετία (1981-1991), θα διαπιστώσουμε εντούτοις μία ραγδαία μείωση του ποσοστού απασχόλησης

στον πρωτογενή τομέα και μία αντίστοιχη εξίσου εντυπωσιακή αύξηση του ποσοστού των απασχολουμένων εκτός αγροτικού και μεταποιητικού τομέα που παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητος. Οι μεταβολές στη σύνθεση της απασχόλησης επέφεραν αντίστοιχες μεταβολές στα ποσοστά συμμετοχής των 3 τομέων παραγωγικής δραστηριότητας στη δημιουργία του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3

Τομεακή κατανομή του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος 1981, 1991
(Τρέχ. τιμές)

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας
Περιφέρεια			
1981	27,26	28,48	44,26
1991	24,65	27,34	48,01
Χώρα			
1981	14,23	31,90	53,87
1991	12,45	29,34	58,21

Πηγή: ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

Παρά το γεγονός ότι η περιφέρεια - σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας - εξακολουθεί να διατηρεί τον αγροτικό της χαρακτήρα, εντούτοις σημειώνονται αισθητές αλλαγές στην παραγωγική της σύνθεση. Από τον Πίνακα 1.3 προκύπτει ότι οι διαρθρωτικές μεταβολές, που παρατηρήθηκαν σε αυτή κατά την τελευταία 10ετία (1981-1991) σχετικά με την απασχόληση και τα ποσοστά συμμετοχής των τομέων στο ΑΕΠ, συμπίπτουν σε γενικές γραμμές με τις αντίστοιχες μεταβολές της χώρας συνολικά. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτών των μεταβολών είναι η μείωση

ή στασιμότητα της απασχόλησης και της παραγωγής στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και η αντίστοιχη αύξηση των σχετικών ποσοστών του τομέα των υπηρεσιών.

Η σχετική μείωση της απασχόλησης και της παραγωγής συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, σε συνδυασμό με την αρνητική οικονομική συγκυρία που πλήττει την περιφέρεια (ειδικά την περιοχή των Πατρών) και τις δυσανάλογα προς τις ανάγκες της περιφέρειας χαμηλές δημόσιες (βλέπε Πίνακα 1.4) και ιδιωτικές επενδυτικές δαπάνες κατά την τελευταία 10ετία¹, είχαν ως αποτέλεσμα τη βαθμιαία χειροτέρευση της σχετικής θέσης που αυτή κατείχε στο σύνολο της χώρας.

Το Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν (ΑΠΠ) εμφανίζει κατά την τελευταία 10ετία και ιδίως μετά το 1987 χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης από τους αντίστοιχους ρυθμούς της χώρας συνολικά. Στην περίοδο 1981-1991 η μέση ετήσια μεταβολή του ΑΠΠ ανερχόταν σε 1,06% έναντι 1,89% της χώρας. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια να μειωθεί ελαφρώς το ποσοστό συμμετοχής της περιφέρειας στο εθνικό εισόδημα από 6% περίπου την περίοδο 1981-1982 σε 5,5% το 1990-1991. Ανάλογη εξέλιξη εμφανίζει και το μέσο κατά κεφαλήν προϊόν που το έτος 1990 υπολειπόταν περισσότερο από 20% του εθνικού μέσου όρου².

Η εξέλιξη της ποσοστιαίας συμμετοχής των τομέων στο ΑΕΠ της περιφέρειας παρουσιάζει, όπως διαπιστώθηκε, ορισμένες μη απόλυτα ενθαρρυντικές τάσεις. Ενώ δηλαδή το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενή τομέα ακολουθεί μια κυμαινόμενη αλλά σαφώς μειωτική τάση (από 33,5% το 1981 σε 31,6% το 1991), η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως απόλυτα φυσιολογική, παρόμοια τάση εμφανίζει και ο δευτερογενής τομέας (από 27,1% το 1981 σε 24,5% το 1991) καθώς και η

¹. Σε αυτά πρέπει να προστεθούν και τα πάγια διαρθρωτικά προβλήματα (μικρό μέγεθος και κατακερματισμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων, παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων κλπ.) που χαρακτηρίζουν τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και των οποίων οι λύσεις ελάχιστα προωθήθηκαν κατά την εξεταζόμενη 10ετία.

². Βλέπε Πίνακες Π.4 και Π.6 του Παραρτήματος.

μεταποιητική βιομηχανία, κυρίως μετά το 1986, που μόνο ως θετικές εξελίξεις δεν μπορούν να χαρακτηριστούν.

Το κατά 20% χαμηλότερο μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων της περιφέρειας έναντι του εθνικού μέσου όρου και η συνεχιζόμενη συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης του τομέα της μεταποιητικής βιομηχανίας, με όλες τις αρνητικές πολλαπλασιαστικές της επιπτώσεις στους υπόλοιπους τομείς και κλάδους της παραγωγικής δραστηριότητας, αποτελούν ανησυχητικά στοιχεία αναφορικά με τις προοπτικές μείωσης της υπάρχουσας διαφοράς μεταξύ του επιπέδου ευημερίας της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και της χώρας συνολικά.

Αναφέρουμε εδώ ενδεικτικά μερικούς δείκτες που είναι χαρακτηριστικοί για το χάσμα που εξακολουθεί να παρατηρείται στο επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της περιφέρειας και της υπόλοιπης χώρας θεωρουμένης ως σύνολο¹. Οι κατά κεφαλήν καταθέσεις στη περιφέρεια κατά το έτος 1991 αντιστοιχούσαν στο 63,3% των αντίστοιχων καταθέσεων της χώρας συνολικά. Το ίδιο περίπου ποσοστό (63,2%) παρατηρείται και για την κατά κεφαλήν κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος για οικιακή χρήση. Οι διαφορές εξάλλου που διαπιστώνονται στις επικρατούσες αναλογίες των ιατρών ανά 1000 κατοίκους, ιδιωτικών αυτοκινήτων και τηλεφώνων (ανά 100 κατοίκους) μεταξύ περιφέρειας και χώρας συνολικά υποδηλώνουν τις μέχρι τώρα αδυναμίες αλλά και τις μελλοντικές επιτακτικότητες της περιφερειακής πολιτικής².

¹. Είναι προφανές ότι η εικόνα της υπόλοιπης (εκτός περιφέρειας) χώρας καθορίζεται κατά πρώτο λόγο από το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της Αττικής και ειδικότερα της πρωτεύουσας. Οι δείκτες κατά συνέπεια που αφορούν στην περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας δεν διαφέρουν αισθητά από τους δείκτες άλλων (εκτός πρωτεύουσας) περιφερειών.

². Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι όπως η πρωτεύουσα στην περίπτωση της χώρας έτσι και το πολεοδομικό συγκρότημα της πόλης των Πατρών στην περίπτωση της περιφέρειας καθορίζει σε αποφασιστικό βαθμό το μέσο επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της. Είναι προφανές ότι το βιοτικό επίπεδο, έτσι όπως εκφράζεται από τους δείκτες ευημερίας, θα μειωνόταν ακόμη περισσότερο, εάν δεν υπολογιστεί στη διαμόρφωσή του η πόλη των Πατρών.

Το συγκριτικά χαμηλό επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της περιφέρειας, πέραν των συνεπειών της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας, επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο από τα ελλείμματα της κοινωνικοοικονομικής υποδομής που δημιουργήσε η συγκριτικά περιορισμένη κρατική επενδυτική δαπάνη της τελευταίας 10ετίας. Το γεγονός αυτό πιστοποιείται και από άλλους δείκτες που χρησιμοποιούνται συνήθως σε παρόμοιες διαπεριφερειακές ή διακρατικές συγκρίσεις¹.

Παράλληλα προς το συγκριτικά χαμηλό επίπεδο της περιφέρειας σχετικά με το απόλυτο και σχετικό ύψος των παραπάνω δεικτών, αισθητές αποκλίσεις από το μέσο όρο παρουσιάζει και η διατομεακή κατανομή του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος (ΑΠΠ). Ο τομέας των υπηρεσιών κατέχει το υψηλότερο και ο πρωτογενής τομέας το χαμηλότερο κατά απασχολούμενο εισόδημα. Αναλογικά τέλος ποσοστά (σε εισόδημα και απασχόληση) παρατηρούνται στο δευτερογενή τομέα και τον τομέα της μεταποιητικής βιομηχανίας.

1.4. Οικονομική και κοινωνική υποδομή

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η εξέλιξη του απόλυτου ύψους και της τομεακής διάρθρωσης της παραγωγής κατά την τελευταία 10ετία καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις διαρθρωτικές αδυναμίες των επιμέρους παραγωγικών τομέων και τη συνεχιζόμενη ακόμη αρνητική συγκυρία της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα γενικά και στην περιφέρεια ειδικότερα.

¹. Οι δείκτες αυτοί αποκαλούμενοι και "social indicators" (όπως π.χ. ποσοστό αναλφαβήτων, ποσοστό ιατρών ανά 1000 κατοίκους, κατά κεφαλήν κατανάλωση ρεύματος κλπ.) χρησιμοποιήθηκαν αρχικά για την εμπειρική διερεύνηση του επιπέδου ανάπτυξης των οικονομικά αναπτυσσόμενων (υποανάπτυκτων) χωρών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4

Πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων
(πληρωμές κατά νομό και τομέα) 1980 - 1988

(Εκατ.δρχ., τρέχ.τιμές)

Κλάδοι	Αιτωλοακαρνανία	Αχαΐα	Ηλεία	Σύνολο
1. Γεωργία, δάση κλπ.	1,68	0,85	0,51	1,1
2. Εγγειοβελτιωτικά	13,78	2,03	19,33	9,1
3. Βιομηχανία, ενέργεια	9,75	1,14	0,01	3,8
4. Συγκοινωνίες	1,96	10,65	-	5,8
5. Τουρισμός, μνημεία	0,56	1,26	3,86	1,5
6. Εκπαίδευση	6,71	20,54	3,05	12,7
7. Υγεία, πρόνοια	2,06	19,11	0,97	10,1
8. Ύδρευση, αποχέτευση	0,65	0,39	0,13	0,4
9. Έρευνα, τεχνολογία	0,92	0,35	0,16	0,5
10. Νομαρχιακά έργα	51,51	32,60	63,66	44,6
11. Νομαρχιακά προγράμματα	7,53	4,22	4,93	5,5
12. Διάφορα	2,89	6,86	3,36	4,9
13. Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0
14. Απόλυτα ποσά	22.887	33.177	12.464	68.528
15. Σε %	33,4%	48,4%	18,2%	100,0
16. Σύνολο χώρας				1.944,139
17. Σύνολο περιφέρειας προς σύνολο χώρας (σε %)				3,52%

Πηγή: Για την περίοδο 1980-1985, Γ. Μπίτσικα, Χωροταξική κατανομή του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων της Ελλάδος, Αναλύσεις στατιστικών στοιχείων Νο 5, ΚΕΠΕ, 1986. Για την περίοδο 1986-1988, Β. Δεδεγιάν (αδημοσίευτη συνέχεια της προηγούμενης εργασίας).

Η αισθητή υστέρηση των ρυθμών αύξησης των επενδυτικών δαπανών και η αρνητική επίδραση που αυτή προκάλεσε στην απασχόληση του υπάρχοντος ήδη και του νεοεισερχόμενου στην αγορά εργασίας εργατικού δυναμικού, όσο και στον εκσυγχρονισμό της οικονομικής και κοινωνικής υποδομής, είχε ως τελικό επακόλουθο τη σταδιακή, όπως ήδη

τονίστηκε, χειροτέρευση του επιπέδου ευημερίας της περιφέρειας σε σχέση με το σύνολο της χώρας¹.

Ο αγροτικός χώρος εμφανίζει με μικρές παραλλαγές μεταξύ των νομών όλα τα γνωστά δομικά και διαρθρωτικά προβλήματα του συνολικού εθνικού αγροτικού χώρου (μικρός και κατατεμαχισμένος κλήρος, μικρό σχετικά ποσοστό αρδευόμενης γης (με εξαίρεση το ν. Αιτωλοακαρνανίας), παραγωγή προϊόντων με στάσιμη ή και μειούμενη ζήτηση, ανεπαρκής ή ανορθολογική χρήση γεωργικών μηχανημάτων).

Η ίδια με την παραπάνω παρατήρηση - σχετικά με το μέγεθος και τον τεχνικοοργανωτικό εκσυγχρονισμό των παραγωγικών μονάδων- ισχύει και για τους άλλους τομείς (κατασκευές, εμπόριο, μεταφορές κλπ.) και ιδιαίτερα τον τομέα της μεταποιητικής βιομηχανίας. Εξαίρεση αποτελεί ίσως η περιοχή Πατρών-Αιγίου, όπου είναι εγκατεστημένες μερικές από τις μεγαλύτερες μεταποιητικές μονάδες της χώρας (όπως Πειραϊκή - Πατραϊκή, Χαρτοποιία Λαδόπουλου, Εργοστάσιο Ελαστικών Πιρέλλι² κλπ.). Το τελευταίο πάντως χρονικό διάστημα η περιοχή αυτή διέρχεται, λόγω της προβληματικότητας των περισσότερων από αυτές τις επιχειρήσεις, μια παρατεταμένη κρίση με συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας.

Τα παραπάνω διαρθρωτικά και λειτουργικά (χρηματοοικονομικά και τεχνικοοργανωτικά) προβλήματα των υπόλοιπων τομέων της περιφέρειας δεν διαφέρουν ουσιωδώς από τα αντίστοιχα προβλήματα των άλλων περιφερειών της χώρας γι' αυτό και είναι δύσκολο να γίνει μεμονωμένη αντιμετώπισή τους.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να τονιστεί ο κυρίαρχος ρόλος της πόλης των Πατρών στην όλη οργάνωση και διάρθρωση της οικονομικής και πολιτιστικής δραστηριότητας της περιφέρειας. Η γεωγραφική θέση της πόλης της επιτρέπει να λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος των χερσαίων

¹. Με βάση το 100 για το σύνολο της χώρας το επίπεδο για τους 3 νομούς της περιφέρειας ήταν το έτος 1990 για το νομό Αιτωλοακαρνανίας 53,7, για το ν. Αχαΐας 82,3% και το ν. Ηλείας 55,4%. Π. Καββαδίας, Περιφερειακοί δείκτες οικονομικής ευημερίας, ΚΕΠΕ, 1993.

². Το εργοστάσιο αυτό έχει ήδη μεταφερθεί και λειτουργεί σε γειτονική χώρα.

εσωτερικών μεταφορών μεταξύ της πρωτεύουσας, που αποτελεί την αφετηρία ή την κατάληξη του μεγάλου όγκου των οικονομικών δραστηριοτήτων της χώρας, και της Δυτικής Ελλάδας. Ιδιαίτερη βαρύτητα απέκτησε κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα και το λιμάνι της πόλης στις θαλάσσιες μεταφορές εμπορευμάτων και επιβατών από και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω κυρίως της έκρυθμης πολιτικής και στρατιωτικής εξέλιξης που ακολούθησε την κρατική αποσύνθεση της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Το Πανεπιστήμιο, το ΤΕΙ και το περιφερειακό Νοσοκομείο με το σύγχρονο κτιριακό και τεχνικό εξοπλισμό που έχει ήδη εγκατασταθεί και λειτουργεί στην πόλη την καθιστούν νευραλγικό κέντρο πολιτιστικής και κοινωνικής δραστηριότητας με επιρροή στην ευρύτερη περιοχή και πέραν ακόμη των ορίων της ίδιας της περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας.

Στον τομέα της οικονομικής και κοινωνικής υποδομής (οδοποιία, επικοινωνίες, ύδρευση, αποχέτευση και περιβαλλοντική προστασία) υπάρχουν επιτακτικές ανάγκες και μεγάλα περιθώρια βελτίωσης τόσο για την πόλη των Πατρών όσο και για πολλές άλλες πόλεις και περιοχές της περιφέρειας.

Η βελτίωση της βασικής υποδομής και η προστασία του περιβάλλοντος ιδιαίτερα στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή των Πατρών προσλαμβάνει - πέραν της ανάγκης προστασίας της κοινωνικής υγείας - άμεσο και επιτακτικό χαρακτήρα. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι, όπως έχει ήδη τονιστεί, αφενός το λιμάνι της πόλης έχει εκ των πραγμάτων καταστεί η κύρια πύλη εισόδου στη χώρα και εξόδου από αυτήν ενός συνεχώς αυξανόμενου αριθμού ξένων τουριστών και όγκου διακινούμενων εμπορευμάτων και αφετέρου η επιτυχής τουριστική αξιοποίηση των παράλιων περιοχών προϋποθέτει αυτή την προστασία. Για τις δυνατότητες διεύρυνσης του τουρισμού και αύξησης της καταναλωτικής δαπάνης των Ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών στην περιοχή της περιφέρειας υπάρχουν αρκετά ακόμη περιθώρια. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι διανυκτερεύσεις σε καταλύματα της περιφέρειας κατά το έτος 1990 ανέρχονταν μόνο στο 3,2% των συνολικών διανυκτε-

ρεύσεων της χώρας¹. Αν υπολογιστεί ότι οι αφίξεις στην περιφέρεια (κυρίως μέσω του λιμανιού της Πάτρας) αποτελούσαν διπλάσιο ποσοστό (6,0% περίπου)² κατά το ίδιο έτος, τότε προκύπτει το συμπέρασμα ότι ένα μεγάλο μέρος των επισκεπτών της περιφέρειας διέρχεται απλώς αλλά δεν συνεχίζει την παραμονή του σε αυτή.

1.5. Στόχοι και αποτελέσματα του ΚΠΣ και ΠΕΠ 1989-1993

1.5.1. Αναπτυξιακοί στόχοι

Σύμφωνα με το ΚΠΣ 1989-1993 η αναπτυξιακή στρατηγική για την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας όφειλε να εκπληρώσει τις παρακάτω προτεραιότητες³ :

- Την ολοκλήρωση επαρκών κοινωνικοοικονομικών υποδομών σε όλη την έκτασή της.
- Την προώθηση ιδιαίτερων βιομηχανικών ζωνών με επαρκείς υποδομές και τη δημιουργία τεχνολογικού πάρκου που θα το συνδέσει με τις τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής.
- Την περαιτέρω αξιοποίηση και εκμετάλλευση των παραγωγικών δυνατοτήτων στους τομείς της γεωργίας, αλιείας και τουρισμού.
- Την καλλιέργεια και ανύψωση των ειδικών επαγγελματικών γνώσεων που υπάρχουν στην περιοχή.

Οι προτεραιότητες αυτές επρόκειτο να υλοποιηθούν μέσω των διαφόρων μέτρων τόσο εθνικής όσο και περιφερειακής εμβέλειας.

¹. Βλέπε ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα, 1995.

². Το ποσοστό αυτό έχει με βεβαιότητα αυξηθεί μετά το 1990.

³. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993, σελ. 35-36.

Το εθνικό σκέλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) κάλυπτε κυρίως τη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών υποδομών¹. Το ΜΟΠ της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου προωθούσε διάφορα άλλα περιφερειακά μέτρα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης², ενώ τα νέα περιφερειακά μέτρα υπήχθησαν στην αρμοδιότητα ενός πολυταμειακού λειτουργικού προγράμματος (ΕΤΠΑ, ΕΓΤΠΕ, ΕΚΤ).

1.5.2. Κύρια αποτελέσματα

Το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 1989-1993 παρουσίασε μέχρι την 31-12-1993 απορροφητικότητα 89% και βαθμό φυσικής ολοκλήρωσης 87%³.

Το Υποπρόγραμμα ΙΑ που αναφερόταν στη βελτίωση των υποδομών και αντιστοιχούσε στο 62% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος παρουσίασε τα παρακάτω αποτελέσματα⁴:

- Κατασκευή οδικού δικτύου και γεφυρών μήκους 250 χιλ.
- Κατασκευή προβλήτας 60 μέτρων.
- Τοποθέτηση σωληνώσεων για ύδρευση-αποχέτευση μήκους 80 χιλ.
- Κατασκευή 9 παιδικών σταθμών.
- Κατασκευή 70 αιθουσών διδασκαλίας.

¹. Όπως π.χ. η προώθηση των επενδύσεων, η ενίσχυση των γεωργικών διαρθρώσεων, η βελτίωση των τηλεπικοινωνιών κλπ.

². Τέτοια μέτρα ήταν α) η κατασκευή μικρών αρδευτικών έργων, έργων οδοποιίας, ηλεκτροδότησης κλπ., β) η στήριξη των βιομηχανικών και τουριστικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων μονάδων και γ) ο τεχνικός εκσυγχρονισμός της γεωργικής και αλιευτικής παραγωγής.

³. Βλέπε σχετικά ICAP, Εκ των προτέρων εξιολόγηση του σχεδίου Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος σε επίπεδο μέτρου 1994-1999, Μάιος 1994.

⁴. ICAP, ό.π., σελ. 31.

Το Υποπρόγραμμα II (επαγγελματική κατάρτιση) με το 15% του συνολικού προϋπολογισμού εμφανίζει τα παρακάτω αποτελέσματα¹:

- Κατάρτιση στον πρωτογενή τομέα σε 4.000 άτομα.
- Κατάρτιση στο δευτερογενή τομέα σε 8.000 άτομα.
- Κατάρτιση στον τριτογενή τομέα σε 8.000 άτομα.
- Κατάρτιση στη τοπική ανάπτυξη σε 5.000 άτομα.
- Μαθητεία ΟΑΕΔ σε 1.600 άτομα.

Το Υποπρόγραμμα III (πρωτογενής τομέας, ΕΓΤΠΕ) αντιστοιχούσε στο 5% του συνολικού προϋπολογισμού και είχε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Ζημιές από πυρκαγιές: ενίσχυση 1450 εκμεταλλεύσεων.
- Δασικά: επεμβάσεις σε 90.000 στρέμματα.
- Αρδευτικά: βελτίωση άρδευσης σε 5.700 στρέμματα.
- Κτηνοτροφικά: 15 μετεγκαταστάσεις κτηνοτροφικών μονάδων, κατασκευή 14 μονάδων επεξεργασίας αποβλήτων.

Το Υποπρόγραμμα IV (ΕΑΤΠΑ) με 14% του συνολικού προϋπολογισμού εμφανίζει τα ακόλουθα υλοποιηθέντα φυσικά αντικείμενα²:

- Οδοποιία: Κατασκευή - βελτίωση επαρχιακών και κοινοτικών οδών μήκους 20 χιλ.
- Ύδρευση-αποχέτευση: Τοποθέτηση σωληνώσεων μήκους 131 χιλ.
- Κοινωνική πολιτική: Κατασκευή υποδομής σε έκταση 20 στρεμμάτων.
- Προστασία περιβάλλοντος: Κατασκευή υποδομής σε έκταση 40 στρεμμάτων.
- Αξιοποίηση τουριστικών πόρων: Κατασκευή υποδομής σε έκταση 210 στρεμμάτων.

¹. ICAP, ό.π., σελ. 32

². ICAP, ό.π., σελ. 33.

Τέλος το Υποπρόγραμμα V με 1% του συνολικού προϋπολογισμού εμφανίζει ως αποτέλεσμα την εκπόνηση 12 μελετών του ΕΤΠΑ και 11 του ΕΚΤ¹.

¹. ICAP, ό.π., σελ. 33.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

2.1. Στοιχεία "αναπτυξιακού δυναμικού"

Η στρατηγική οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιφέρειας συνίσταται στην προσπάθεια αξιοποίησης των δυνατοτήτων, οι οποίες προσφέρονται από το ύψος και τη σύνθεση των διαθέσιμων στην περιφέρεια πόρων και των άλλων συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προκύπτουν από τη γεωγραφική της θέση και τη σημασία που αυτή έχει για το εσωτερικό και διεθνές συγκοινωνιακό δίκτυο της χώρας.

Η εκμετάλλευση της νευραλγικής θέσης της περιφέρειας στο παραπάνω συγκοινωνιακό δίκτυο, η αξιοποίηση και περαιτέρω αναβάθμιση του πανεπιστημιακού δυναμικού (και των ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου), σε συνδυασμό με την ανασυγκρότηση και τον τεχνικό εκσυγχρονισμό της μεταποιητικής βιομηχανίας, και τέλος η συστηματική προβολή και αξιοποίηση τόσο των ήδη γνωστών όσο και λιγότερο γνωστών τουριστικών πόρων αποτελούν τις κύριες κατευθύνσεις της παραπάνω στρατηγικής. Οι αναπτυξιακές προσπάθειες στον πρωτογενή τομέα θα επικεντρωθούν περισσότερο στις δυνατότητες αναδιάρθρωσης των υπάρχουσών καλλιεργειών, ενίσχυσης της κτηνοτροφίας και επέκτασης της ιχθυοκαλλιέργειας.

Βασικό μέσο για την αποτελεσματικότερη προώθηση της παραπάνω στρατηγικής αποτελεί η αισθητή βελτίωση και διεύρυνση της υπάρχουσας βασικής κοινωνικοοικονομικής υποδομής της περιφέρειας συνολικά, με ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση του συγκοινωνιακού - επικοινωνιακού της δικτύου και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η στρατηγική που μόλις διατυπώθηκε στηρίζεται στο γεγονός ότι στην περιφέρεια Δυτ. Ελλάδας υπάρχουν τα απαραίτητα για την υλοποίησή της στοιχεία "αναπτυξιακού δυναμικού", τα οποία, με βάση το μέχρι τώρα στάδιο εξέλιξης της οικονομικής δραστηριότητας, μπορούν να αποτελέσουν την αφετηρία τόσο για την ποσοτική επέκταση, όσο και προπάντων την ποιοτική διαφοροποίηση της παραπάνω δραστηριότητας.

Το σημερινό ύψος και η τομεακή-γεωγραφική (κατά νομό) σύνθεση της παραγωγής της περιφέρειας, που μετρούμενη σε (μέσο) κατά κεφαλήν ΑΕΠ υπολείπεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, του εθνικού μέσου όρου κατά 20% περίπου (1990), μπορεί να αυξηθεί και διαφοροποιηθεί, εάν η κλαδική σύνθεση των παραγωγικών δραστηριοτήτων που προβλέπεται να διαμορφωθεί στην περιφέρεια στο εγγύς μέλλον αξιοποιήσει ορθολογικά τα στοιχεία που παρουσιάζονται παρακάτω.

2.1.1. Η γεωγραφική θέση της περιφέρειας

Η θέση της περιφέρειας στον ελλαδικό γεωγραφικό χώρο προσφέρει αφ' εαυτής αναπτυξιακές δυνατότητες. Αυτό απορρέει καταρχήν από τη νευραλγική της θέση στο δίκτυο των συγκοινωνιακών της διασυνδέσεων τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και διεθνώς.

i. Το εθνικό συγκοινωνιακό δίκτυο

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί μέσω του διαύλου Ρίου-Αντιρρίου τον κύριο κρίκο στις χερσαίες συγκοινωνίες που συνδέουν την Αθήνα και τη νότια γενικά Ελλάδα με τις δυτικές (νησιώτικες και ηπειρωτικές) περιοχές της χώρας. Είναι προφανές ότι κάθε μελλοντική αύξηση της οικονομικής γενικά δραστηριότητας σε εθνικό επίπεδο θα έχει αναπόφευκτα ως αποτέλεσμα και ανάλογη αύξηση της μεταφορικής κίνησης μέσω της περιφέρειας.

Η περιφέρεια οφείλει να εκτιμήσει, έστω και κατά προσέγγιση, το ύψος και τη σύνθεση της επιπλέον ζήτησης που θα προέλθει πολλαπλασιαστικά (πρωτογενώς και δευτερογενώς) από την αυξημένη μεταφορική κίνηση και να δημιουργήσει έγκαιρα τις προϋποθέσεις, από την πλευρά της προσφοράς, για την απρόσκοπτη ικανοποίησή της.

ii. Το συγκοινωνιακό δίκτυο με το εξωτερικό

Οι λιμενικές εγκαταστάσεις που υπάρχουν στην περιφέρεια (Πάτρα, Αίγιο, Κυλλήνη, Κατάκωλο και Αστακό Αιτωλοακαρνανίας) παρέχουν, εάν

εκσυγχρονισθούν ακόμη περισσότερο, τη δυνατότητα για επέκταση της απευθείας σύνδεσης της χώρας με το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κυρίως Ιταλία). Η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και η πολιτική συγκυρία που προβλέπεται, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, να επικρατεί σε ολόκληρο το χώρο της Βαλκανικής, οδηγούν σχεδόν αναπόφευκτα στην ανάγκη αξιοποίησης και διεύρυνσης των υπάρχουσών παραπάνω συγκοινωνιακών δυνατοτήτων της χώρας τόσο από οικονομικούς όσο και από καθαρά εθνικούς υπολογισμούς.

2.1.2. Το εγκατεστημένο βιομηχανικό δυναμικό

Η ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού μεταποιητικών μονάδων στα προάστια της πόλης των Πατρών και του Αιγίου, καθώς και στις προπολλού λειτουργούσες εγγύς της Πάτρας, του Πύργου και του Μεσολογγίου βιομηχανικές ζώνες, αποτελεί την αναγκαία υλική υποδομή για τη δημιουργία ενός σύγχρονου πόλου ανάπτυξης στο σύνολο της εγχώριας μεταποιητικής βιομηχανίας. Από τους ρυθμούς υλοποίησης και την τεχνολογική στάθμη αυτού του πόλου θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό μακροπρόθεσμα τόσο το γενικό επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας και ευημερίας στην περιφέρεια όσο και η θέση της στο συνεχώς μεταβαλλόμενο εγχώριο και ευρωπαϊκό καταμερισμό εργασίας.

Το εργατοτεχνικό και διευθυντικό προσωπικό που συνθέτει το έμπυχο μέρος του παραπάνω δυναμικού μπορεί να χαρακτηριστεί ως έμπειρο και ειδικευμένο σε σύγχρονες τεχνικές μεθόδους παραγωγής. Αυτό συνάγεται τόσο από τη μακρά βιομηχανική παράδοση της περιοχής, κυρίως της Πάτρας, όσο και από το γεγονός ότι πολλές από τις παραγωγικές μονάδες που έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή είναι μεγάλου μεγέθους (Πειραιϊκή-Πατραϊκή, Χαρτοποιία Λαδόπουλου, εργοστάσιο ελαστικών Πιρέλλι (μετεγκαταστάθηκε), βιομηχανία όπλων Αιγίου, βιομηχανικές μονάδες ποτών και τροφίμων κλπ.) και διαθέτουν σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό.

Το τελευταίο χρονικό διάστημα ένα μέρος του παραπάνω έμπυχου και άψυχου δυναμικού έχει μείνει -λόγω της επικρατούσας οικονομικής

συγκυρίας και της προβληματικότητας αρκετών μεγάλων μονάδων-άνεργο ή υποαπασχολείται με κίνδυνο, εάν δεν αναστραφεί η σημερινή κατάσταση, να υποστεί τελικά το πολύτιμο και δυσαναπλήρωτο αυτό δυναμικό ολοκληρωτική απαξίωση.

2.1.3. Το επιστημονικό-ερευνητικό δυναμικό του Πανεπιστημίου Πατρών και των ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου

Το Πανεπιστήμιο Πατρών- το τρίτο κατά σειρά μετά την Αθήνα και Θεσσαλονίκη επιστημονικό κέντρο της χώρας- μπορεί και πρέπει, με το επιστημονικό δυναμικό που διαθέτει, να χρησιμοποιηθεί ενεργότερα και περισσότερο μεθοδευμένα ως κριτική επιστημονική μάζα για την οργανωτική στήριξη και κυρίως τεχνολογική αναβάθμιση των παραγωγικών και επενδυτικών δραστηριοτήτων (ιδιωτικών και δημόσιων) της περιοχής.

Η συστηματική και ενσυνείδητη αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού του Πανεπιστημίου καθώς και των δύο ΤΕΙ (Πατρών και Μεσολογγίου) γίνεται περισσότερο αναγκαία και επιτακτική εκ του λόγου ότι, σε αντίθεση με την πλειοψηφία των τεχνολογικά ανεπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν υπάρχει κατά κανόνα παρόμοιου επιπέδου δυναμικό στο χώρο της εν ενεργεία ιδιωτικής οικονομίας και εγχώριας γενικά επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα μας και ιδιαίτερα στις περιοχές εκτός πρωτεύουσας.

Η ορθή εκτίμηση των γνωστών εγγενών αδυναμιών, που εμφανίζονται στη δημιουργία σχέσεων συνεργασίας μεταξύ της επιστημονικής - ερευνητικής δραστηριότητας των πανεπιστημίων με την παραγωγική δραστηριότητα του ιδιωτικού αλλά και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, πρέπει να αποτελέσει την αφετηρία επανατοποθέτησης αυτών των σχέσεων στη βάση των σημερινών απαιτήσεων και δυνατοτήτων.

Είναι βέβαιο ότι η βαθμιαία αυξανόμενη ανάγκη επιστημονικής - ερευνητικής στήριξης μεγάλου φάσματος της παραγωγικής και επενδυτικής δραστηριότητας θα οδηγήσει αναπόφευκτα στη μείωση των παραπάνω εγγενών αδυναμιών και την προοδευτική ενσωμάτωση της υπάρχουσας

στο Πανεπιστήμιο επιστημονικής γνώσης και ερευνητικής εμπειρίας στις παραγωγικές δραστηριότητες της περιφέρειας. Αυτό στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η πίεση του εξωτερικού ανταγωνισμού, που προβλέπεται να εντείνεται συνεχώς, θα αναγκάσει τις μονάδες παραγωγής διεθνώς κυρίως εμπορεύσιμων προϊόντων, εάν επιθυμούν να συνεχίσουν την αυτόνομη παρουσία τους στην αγορά, να διαμορφώνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα βάσει των δεδομένων του εξωτερικού ανταγωνισμού και την προϊούσα εξάλειψη της μέχρι τώρα πολύπλευρης κρατικής προστασίας από αυτό τον ανταγωνισμό.

Είναι δε προφανές ότι τα δεδομένα του εξωτερικού ανταγωνισμού, λόγω της επιτάχυνσης του ρυθμού μετατροπής των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας σε υλική παραγωγή, μεταβάλλονται σήμερα συχνότερα και ταχύτερα από ό,τι στο παρελθόν.

Ο ρόλος κατά συνέπεια που δυνητικά μπορεί να διαδραματίσει το επιστημονικό δυναμικό του Πανεπιστημίου Πατρών και των δύο ΤΕΙ της περιφέρειας στην προσπάθεια αναζωογόνησης και αναβάθμισης των παραγωγικών δραστηριοτήτων της προβλέπεται, υπό τις επικρατούσες συνθήκες επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα και την περιφέρεια, να ανέρχεται συνεχώς. Εναπόκειται στους αρμόδιους εθνικούς και περιφερειακούς φορείς να συνειδητοποιήσουν αυτή την ανάγκη και να αξιοποιήσουν κατά τον ορθολογικότερο δυνατό τρόπο αυτό το δυναμικό.

2.1.4. Πολιτιστικό και γεωφυσικό δυναμικό

Το "πολιτιστικό δυναμικό" συνίσταται κυρίως στην ύπαρξη μέσα στα όρια της περιφέρειας ή κοντά σε αυτά δύο παγκοσμίως γνωστών μνημείων του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, δηλαδή της Ολυμπίας και των Δελφών (στο ν. Φωκίδας κοντά στα όρια της περιφέρειας). Η επίσκεψη των περιοχών αυτών από Έλληνες και αλλοδαπούς επισκέπτες προβλέπεται να αυξάνει μελλοντικά. Στον προγραμματισμό αξιοποίησης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της περιφέρειας ανήκει και η έγκαιρη ικανοποίηση εκ μέρους των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων της αναμενόμενης επιπλέον ζήτησης από την αυξανόμενη τουριστική κίνηση προς και από τις παραπάνω περιοχές.

Το "γεωφυσικό δυναμικό" συνίσταται στο υπάρχον εκτεταμένο μήκος των ακτών που περιβάλλουν και τους τρεις νομούς της περιφέρειας, στα όρη και τις φυσικές και τεχνητές λίμνες που βρίσκονται εντός των ορίων της και τα άλλα αξιοθέατα τοπία που αναφέρθηκαν στην αρχή της παρούσας εργασίας.

Το δυναμικό αυτό, σε συνδυασμό με το αντίστοιχο πολιτιστικό δυναμικό μερικών περιοχών από την ιστορία της νεότερης Ελλάδας (περιοχές Καλαβρύτων, Μεσολογγίου), έχει μόνο υποτυπωδώς αξιοποιηθεί από τουριστικής πλευράς. Γενικά η περιφέρεια παρά τους πλούσιους γεωφυσικούς και πολιτιστικούς της πόρους ανήκει στις λιγότερο ανεπτυγμένες τουριστικά περιφέρειες της χώρας.

Η μέση ετήσια απασχόληση στον τουρισμό μειώθηκε από 4,14% επί του συνόλου της χώρας κατά το έτος 1969 σε 3,33% το έτος 1988. Η ίδια εξέλιξη παρατηρείται και στις διαθέσιμες κλίνες του ξενοδοχειακού δυναμικού. Από 5,65% επί του συνόλου της χώρας το 1971 μειώθηκαν το 1990 στο 3,10%¹.

2.1.5. Λοιπά στοιχεία αναπτυξιακού δυναμικού

Στα πλαίσια της διερεύνησης των αναπτυξιακών προοπτικών της περιφέρειας πρέπει να ενταχθεί και μια σειρά από δυνατότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν και αποδώσουν μέχρι ενός βαθμού, εάν αποδεσμευθούν από τα σημερινά θεσμικά και νομικά πλαίσια που εμποδίζουν την πλήρη ανάπτυξή τους.

Τέτοιες δυνατότητες εμφανίζονται π.χ. στον αγροτικό χώρο με την αντιμετώπιση του μικρού και διάσπαρτου γεωργικού κλήρου, την εξυγίανση του συνεταιριστικού κινήματος σε συνδυασμό με την ορθολογική οργάνωση, διακίνηση και εμπορία της αγροτικής παραγωγής. Στο χώρο της μεταποιητικής βιομηχανίας είναι μέχρι ενός ορίου δυνατός ο οργανωτικός και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός των υπαρχουσών

¹. Βλέπε σχετικά ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

μικρομεσαίων μονάδων με τη βοήθεια εξειδικευμένων αναπτυξιακών φορέων (ΕΟΜΜΕΧ, ΕΛΚΕΠΑ κλπ.) και αντίστοιχων πιστωτικών οργανισμών.

Παρά το γεγονός όμως ότι οι παραπάνω δυνατότητες έχουν περιθώρια και προσφέρονται για αξιοποίηση στο χώρο της περιφέρειας, δεν μπορούν εντούτοις να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικής περιφερειακής ρύθμισης αλλά γενικότερης εθνικής αντιμετώπισης.

Το ίδιο ισχύει και για τα κυβερνητικά μέτρα που εντάσσονται στα πλαίσια της διοικητικής και οικονομικής αποκέντρωσης και τοπικής αυτοδιοίκησης.

2.1.6. Η "ανταγωνιστικότητα" της περιφέρειας

Τα κρίσιμότερα πάντως στοιχεία πάνω στα οποία θα στηριχθεί τελικά η μελλοντική αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας είναι: ι) η ενεργοποίηση του εγχώριου και η προσέλκυση ξένου (ημεδαπού ή αλλοδαπού) επιχειρηματικού δυναμικού (ιδιωτικού και δημόσιου) και ιι) η συγκράτηση τουλάχιστον του αυτόχθονου πληθυσμού -κυρίως των νέων ηλικιών- μέσα στα γεωγραφικά όρια της περιφέρειας.

Η επίτευξη του παραπάνω διττού αλλά τελικά ενιαίου στόχου, που τα στοιχεία του λειτουργούν μεταξύ τους ως αίτιο και αιτιατό, προϋποθέτει την ενεργοποίηση όλων των φορέων στα πλαίσια των τεχνικοοργανωτικών δυνατοτήτων και αντίστοιχων διοικητικών αρμοδιοτήτων τους, με κύρια επιδίωξη την αύξηση του γενικού επιπέδου "ανταγωνιστικής ικανότητας" της περιφέρειας στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.

Η δημιουργία ανταγωνιστικών συνθηκών στην περιφέρεια και στη χώρα γενικότερα μπορεί υπό τις επικρατούσες σήμερα συνθήκες να προωθηθεί, εάν συγκεντρωθούν οι προσπάθειες στην αποφασιστική βελτίωση και επέκταση της σημερινής υπανάπτυκτης κατά κανόνα βασικής υποδομής¹.

¹. Θα μπορούσε εδώ να αναφερθεί και η μεγάλη διαφορά που παρατηρείται στον τομέα γενικά της βασικής υποδομής μεταξύ πεδινών και

Θα μπορούσε με κάποια υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι κύριο στοιχείο ανταγωνισμού για τον τόπο εγκατάστασης της παραγωγικής δραστηριότητας κάθε επιχειρηματικής πρωτοβουλίας θα αποτελεί μελλοντικά το επίπεδο ανάπτυξης της βασικής κοινωνικοοικονομικής υποδομής (συγκοινωνιακό δίκτυο, τηλέφωνα, υγεία, παιδεία, ποιότητα περιβάλλοντος, δημόσια διοίκηση).

ορεινών περιοχών στα όρια της ίδιας της περιφέρειας ακόμη και του νομού. Αναφέρουμε εδώ τελείως ενδεικτικά την εικόνα εγκατάλειψης που παρουσιάζει η επαρχία Καλαβρύτων σε σχέση με τις δύο άλλες επαρχίες του νομού Αχαΐας και κυρίως την επαρχία Πατρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Με βάση τις σκέψεις που αναπτύχθηκαν πιο πάνω είναι καταρχήν εφικτή η παρουσίαση μερικών γενικών σκέψεων για τις δυνατές κατευθύνσεις που μπορεί να ακολουθήσει η μελλοντική αναπτυξιακή πολιτική της περιφέρειας.

Η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων που παρουσιάστηκαν συνοπτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο μπορεί να πραγματοποιηθεί με τα παρακάτω μέτρα περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής.

3.1. Προώθηση του τομέα των μεταφορών

Η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων αλλά και η ικανοποίηση των αντίστοιχων μεσο- και μακροπρόθεσμων αναγκών, που απορρέουν από τη γεωγραφική θέση της χώρας στο συγκοινωνιακό δίκτυο του εσωτερικού και του εξωτερικού, προϋποθέτει την εκτέλεση μερικών μεγάλων σχετικά επενδυτικών έργων. Τα έργα αυτά είναι:

- α. Η ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου.
- β. Η οδική παράκαμψη της πόλης των Πατρών και της Ναυπάκτου (έργα ενταγμένα στο τρέχον ΠΕΠ που όμως καρκινοβατούν).
- γ. Η διεύρυνση και ο εκσυγχρονισμός των λιμενικών εγκαταστάσεων στα λιμάνια των Πατρών, Αιγίου, Κατάκωλου, Κυλλήνης και Αστακού που προβλέπεται να καθιερωθούν ως οι κύριοι συγκοινωνιακοί πυρήνες των θαλάσσιων διασυνδέσεων της περιφέρειας με το εξωτερικό και κυρίως τις χώρες της ΕΟΚ.
- δ. Η ανάπτυξη ενός τουλάχιστον αεροδρομίου -κατά πρώτο λόγο του Αράξου και ενδεχομένως του Αγρινίου- για την τακτική ή περιοδική εναέρια σύνδεση της περιφέρειας με τις εσωτερικές ή εξωτερικές γραμμές.
- ε. Η διεύρυνση και κατά διαστήματα μετατόπιση από κατοικημένες περιοχές των εθνικών οδών Κορίνθου-Πατρών, Πατρών-Πύργου,

Αντιρρίου-Αμφιλοχίας καθώς και η αποπεράτωση του οδικού δικτύου Αιτωλικού-Αστακού-Ακτίου-Ηγουμενίτσας.

στ. Η κατασκευή, βελτίωση ή αποπεράτωση μιας σειράς μικρότερων νομαρχιακών και επαρχιακών οδών (όπως Πατρών - Καλαβρύτων).

3.2. Ανασυγκρότηση και επέκταση του βιομηχανικού δυναμικού

Η ευρύτερη περιοχή των Πατρών συγκεντρώνει πολλές προϋποθέσεις για να εξελιχθεί σε έναν αξιόλογο πόλο της εγχώριας μεταποιητικής βιομηχανίας που θα στηρίξει και το υπόλοιπο βιομηχανικό δυναμικό της περιφέρειας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις μονάδες που είναι εγκατεστημένες ή πρόκειται να εγκατασταθούν στις ΒΙΠΕ Πύργου και Μεσολογγίου και τη ΝΑΒΙΠΕ στον Αστακό Αιτωλοακαρνανίας.

Ο στόχος αυτός απαιτεί υπό τις παρούσες συνθήκες ενεργότερη παρέμβαση της πολιτείας ώστε, σε συνεργασία με τοπικούς και επαγγελματικούς φορείς, να επιταχυνθεί η διαδικασία εξυγίανσης των μεγάλων προβληματικών επιχειρήσεων. Το γεγονός δε αυτό, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της βασικής υποδομής που θα προκύψει από την εκτέλεση του αντίστοιχου επενδυτικού προγράμματος, προβλέπεται να τονώσει και αναζωογονήσει τη βιομηχανική δραστηριότητα της περιοχής που διέρχεται παρατεταμένη κρίση.

3.3. Αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού του Πανεπιστημίου Πατρών και των ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου

Η αξιοποίηση για την παραγωγική αναβάθμιση της περιφέρειας των επιστημονικών - ερευνητικών δυνατοτήτων του Πανεπιστημίου Πατρών και των δύο ΤΕΙ της περιφέρειας μπορεί να πραγματοποιηθεί με πολλούς τρόπους και σε πολλές μορφές, περισσότερο όμως συστηματικά και μεθοδικά από ό,τι συμβαίνει αυτό σήμερα.

Αναβάθμιση και ουσιαστική διεύρυνση της επιστημονικής συμβολής του Πανεπιστημίου στην ποιοτική διαφοροποίηση της παραγωγής στο χώρο της περιφέρειας μπορεί να επιτευχθεί με τη λήψη ή/και επιτάχυνση των παρακάτω μέτρων.

- α. Δημιουργία τεχνολογικού πάρκου εγγύς των πανεπιστημιακών εργαστηρίων και εγκαταστάσεων. (Το έργο περιλαμβάνεται στο τρέχον ΠΕΠ αλλά καρκινοβατεί.)
- β. Αποπεράτωση και αντίστοιχη στήριξη του ΙΤΥ (Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών) που βρίσκεται με κατεσπαρμένο τεχνολογικό εξοπλισμό χωρίς το κατάλληλο για τη λειτουργία του κτίριο.
- γ. Βελτίωση του εξοπλισμού και των κτιριακών εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου.

3.4. Προϋποθέσεις ανάπτυξης της τουριστικής κίνησης

Οι περιοχές με πολιτιστική αξία από την αρχαία και σύγχρονη ιστορική περίοδο καθώς και οι ακτές, οι λίμνες και τα όρη που ανήκουν στο γεωγραφικό χώρο της περιφέρειας παρουσιάζουν, λόγω του σημερινού σχετικά χαμηλού επιπέδου κίνησης, μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης τόσο για εσωτερική όσο και εξωτερική τουριστική εκμετάλλευση κατά τη θερινή αλλά και χειμερινή περίοδο.

Η δημιουργία ικανοποιητικού δικτύου βασικής υποδομής με κύριο μέλημα την ποιότητα του περιβάλλοντος ανήκει στα μέτρα που επιβάλλεται να συνοδεύουν την παραπάνω αξιοποίηση εκ μέρους των κεντρικών και περιφερειακών φορέων.

Στο πλαίσιο της προβληματικής αυτής πρέπει να αποτελέσει βασικό περιβαλλοντολογικό στόχο η οικολογική προστασία της ζωτικής για την περιφέρεια θαλάσσιας ζώνης του Κορινθιακού και Πατραϊκού κόλπου.

Η ενδεχόμενη επιλογή συγκεκριμένων περιοχών για τουριστική αξιοποίηση πρέπει να γίνεται κατά το δυνατό στα πλαίσια της ισόρροπης ανάπτυξης του περιφερειακού χώρου, με κύρια επιδίωξη τη συγκράτηση και λελογισμένη κίνηση του πληθυσμού.

Από τη γεωφυσική δομή της περιφέρειας (μεγάλες λίμνες και λιμνοθάλασσες) απορρέει τέλος η δυνατότητα ανάπτυξης - εκτός του τουρισμού - της ιχθυοκαλλιέργειας, ιδιαίτερα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας, για κάλυψη αναγκών και πέραν των γεωγραφικών της ορίων.

3.5. Αύξηση της "ανταγωνιστικότητας" της περιφέρειας

Η σύνθεση του επενδυτικού προγράμματος που αποσκοπεί στη δημιουργία ικανοποιητικού δικτύου βασικής υποδομής για τη συγκράτηση του πληθυσμού και την προσέλκυση επιχειρηματικών κεφαλαίων (ημεδαπών και αλλοδαπών) έχει γενικό χαρακτήρα και λίγο ή πολύ επιδιώκεται και σε ένα βαθμό υλοποιείται εκ των πραγμάτων από κάθε πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων που αποβλέπει στη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής υποδομής.

Το στοιχείο που προβάλλεται ως "νέο" στην παρούσα εργασία είναι η συνειδητή διαμόρφωση αυτού του προγράμματος που οδηγεί στην αύξηση της "ανταγωνιστικότητας" της περιφέρειας, έτσι όπως αυτή σκιαγραφήθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Η επισήμανση αυτή συνεπάγεται τη λήψη και άλλων μέτρων π.χ. διοικητικών, πολιτιστικών, οικολογικών που - εκτός των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου - προωθούν την παραπάνω γενική επιδίωξη, χωρίς η επίδραση αυτών των μέτρων να μπορεί να εκτιμηθεί και αξιολογηθεί ποσοτικά.

Οι προτάσεις που διατυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, μαζί με τη δυνατότητα απασχόλησης 20.500 χιλ. επιπλέον ατόμων (περίοδος 1990-1996) και τις γενικές κατευθύνσεις του χρηματοδοτικού προγράμματος (Delor II) συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο σύνολο στόχων - μέσων που μπορεί να εκφρασθεί και υλοποιηθεί από το νέο ΚΠΣ και ΠΕΠ 1994 - 1999 για την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΠΕΠ 1994-1999

Οι προτάσεις που διατυπώθηκαν στην εργασία αυτή σχετικά με την κατάλληλη στρατηγική οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της περιφέρειας στην περίοδο 1994-1999 εκφράστηκαν κατά τρόπο περιληπτικό στο "Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ)" που εκπονήθηκε από το ΚΕΠΕ¹ και έγιναν τελικά στο μεγαλύτερο μέρος τους αποδεκτές από το ΥΠΕΘΟ².

Στο κείμενο του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας επιλέγονται 6 άξονες έκφρασης της προτεινόμενης αναπτυξιακής πολιτικής για το χρονικό διάστημα 1994-1999 δηλαδή:

- 'Αξονας 1: Ανάπτυξη της εμπορικής και επιβατικής διασύνδεσης της χώρας μας με τις χώρες της ΕΟΚ.
- 'Αξονας 2: Κοινωνικές υποδομές (βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των κατοίκων της περιφέρειας).
- 'Αξονας 3: Ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα (αναδιάρθρωση καλλιεργειών, ποιοτική βελτίωση - ανταγωνιστικότητα προϊόντων).
- 'Αξονας 4: Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- 'Αξονας 5: Τουριστική ανάπτυξη (προστασία και ανάπτυξη των τουριστικών χώρων της περιφέρειας).
- 'Αξονας 6: Αναβάθμιση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης (2ος βαθμός ΤΑ, οικονομική αυτοτέλεια κλπ.).

¹. Βλέπε σχετικά ΚΕΠΕ, ΣΠΑ 1994-1999, τεύχος Β, Απρίλιος 1993, σελ. 445-465.

². ΥΠΕΘΟ, ΣΠΑ 1994-1999, αναθεωρημένη έκδοση, Δεκέμβριος 1993, σελ. 410-422.

Το τελικό κείμενο που έγινε δεκτό από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ε.Ε. περιλαμβάνει τα ακόλουθα 8 Υποπρογράμματα¹ με τα προβλεπόμενα ποσά συνολικής χρηματοδότησης (σε χιλ. ECU):

Υποπρ. 1	Δυτική Ελλάδα - πύλη διασύνδεσης με Ευρώπη	87.184
Υποπρ. 2	Βελτίωση ποιότητας ζωής - περιβάλλον	130.310
Υποπρ. 3	Αγροτική ανάπτυξη	54.059
Υποπρ. 4	Ανθρώπινοι πόροι	51.917
Υποπρ. 5	Αναβάθμιση και αναθέρμανση βιομηχανικών ζωνών	116.858
Υποπρ. 6	Ενίσχυση δομών τοπικής αυτοδιοίκησης	48.600
Υποπρ. 7	Ολοκλήρωση ημιτελών έργων του 1ου ΚΠΣ	8.015
Υποπρ. 8	Εφαρμογή	4.657
Σύνολο		501.600

Τα παραπάνω 8 (ουσιαστικά τα πρώτα 6) υποπρογράμματα συγκεκριμενοποιούνται μέσω 27 μέτρων τα οποία έχουν γενικά σαφή προσανατολισμό των στόχων που επιδιώκουν.

Από την απλή σύγκριση μεταξύ των προτάσεων που διατυπώνονται στην παρούσα εργασία και του ισχύοντος ήδη ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας προκύπτει ότι, με μικρές μόνο αποκλίσεις, ο κύριος κορμός των προτάσεων του ΚΕΠΕ έγινε αποδεκτός τόσο από το ΥΠΕΘΟ όσο και από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Απομένει τώρα η υλοποίηση των μέτρων του εφαρμοζόμενου ήδη ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας.

¹. Βλέπε Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Ε(94) 1832/3 Απόφαση της Επιτροπής της 29ης Ιουλίου 1994.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΠΙΝΑΚΩΝ**

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.1

Φυσικοί πόροι

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέ- ρειας
1. Συνολική έκταση Ν. Αιτ/νίας Ν. Αχαΐας Ν. Ηλείας		τετρ.χλμ. τετρ.χλμ. τετρ.χλμ.	11.350 5.461 3.271 2.618	131.957,4	8,6
2. Μορφολογία εδάφους Ορεινά Ημιορεινά Πεδινά		% % %	45,3 25,6 29,1	42,3 28,9 28,8	
3. Χρήσεις γης Γεωργική γη	1961 1971 1981	% % %	30,6 30,0 31,0	29,9 30,0 29,9	
Βοσκότοποι	1961 1971 1981	% % %	39,0 38,3 37,6	41,3 39,9 39,8	
Δάση	1961 1971 1981	% % %	23,3 24,1 23,3	21,5 22,5 22,4	
Λοιπά	1961 1971 1981	% % %	7,1 7,6 8,1	7,3 7,6 7,9	
4. Ποσοστό αρδευόμενης γεωργικής γης	1961 1971 1981 1989	% % % %	 25,2 35,3 33,9	13,3 20,5 26,1 30,0	 1,23 1,35 1,13

- Πηγές: 1. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα της απογραφής γεωργίας-κτηνοτροφίας 1961.
2. ΕΣΥΕ, Κατανομή της εκτάσεως της χώρας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως (προαπογραφικά στοιχεία της απογραφής γεωργίας - κτηνοτροφίας ετών 1961, 1971, 1981).
3. ΕΣΥΕ, Στατιστικές επιτηρίδες της Ελλάδος 1971, 1989.
4. ΕΣΥΕ, Προσωρινά αποτελέσματα γεωργικής στατιστικής έρευνας, έτη 1990, 1991.

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.2

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέρειας
1. Πληθυσμός Σύνολο περιφέρειας N. Αιτωλοακαρνανίας N. Αχαΐας N. Ηλείας	1961	χιλ.	665.805	8.388,6	7,9
	1971	χιλ.	633.904	8.768,6	7,2
	1981	χιλ.	655.262	9.740,4	6,7
	1991	χιλ.	702.027	10.265,5	6,9
	1961	χιλ.	237.738		
	1971	χιλ.	228.989		
	1981	χιλ.	219.764		
	1991	χιλ.	228.180		
	1961	χιλ.	239.206		
	1971	χιλ.	240.854		
	1981	χιλ.	275.193		
	1991	χιλ.	300.078		
	1961	χιλ.	188.861		
	1971	χιλ.	164.061		
	1981	χιλ.	160.305		
	1991	χιλ.	179.429		
2. Μεταβολή πληθυσμού (μέση ετήσια) Σύνολο περιφέρειας N.Αιτωλοακαρνανίας N. Αχαΐας N.Ηλείας	1961-71	%	-0,48	0,44	
	1961-81	%	0,33	1,06	
	1981-91	%	0,77	0,52	
	1961-71	%	-0,37		
	1971-81	%	-0,40		
	1981-91	%	0,38		
	1961-71	%	0,03		
	1971-81	%	0,34		
	1981-91	%	0,87		
	1961-71	%	-1,26		
	1971-81	%	-0,23		
	1981-91	%	1,13		
3. Πληθυσμιακή πυκνότητα	1961	άτομα/χλμ.	58,7	63,6	92,3
	1971	"	55,9	66,5	84,1
	1981	"	57,8	73,8	78,3
	1991	"	61,8	77,8	79,5
4. Ποσοστό αστικοποίησης	1981	%	41,8	58,7	
	1989	%	43,3	58,9	

Πηγές: 1. ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1989.
2. ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 1991, Δελτίο τύπου.

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.3

Εργατικό δυναμικό

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέρειας
1. Εργατικό δυναμικό	1961	χιλ.		3.638,6	
	1971	χιλ.	244.644	3.235,0	7,6
	1981	χιλ.	250.503	3.543,8	7,0
	1989	χιλ.	282.386	3.996,4	7,1
	1991	χιλ.	262.654	3.933,8	6,7
2. Απασχόληση	1971	χιλ.	236.700	3.143,0	7,5
	1981	χιλ.	240.942	3.388,5	7,1
	1989	χιλ.	259.485	3.670,8	7,0
	1991	χιλ.	238.293	3.571,9	6,7
3. Σύνθεση απασχόλησης Πρωτογενής τομέας	1961 *	%		54,5	
	1971	%	57,7	39,5	
	1981	%	45,1	29,3	
	1991	%	46,9	19,9	
Δευτερογενής τομέας	1961 *	%		18,6	
	1971	%	19,8	25,6	
	1981	%	22,2	29,1	
	1991	%	19,3	25,3	
Τριτογενής τομέας	1961 *	%		23,6	
	1971	%	22,5	31,3	
	1981	%	29,3	39,5	
	1991	%	45,3	54,8	
4. Ανεργία (επί του εργατικού δυναμικού)	1961	%		5,9	
	1971	%	3,3	3,1	106,4
	1981	%	3,8	4,4	86,4
	1991	%	9,3	8,1	114,6

Για το 1961, ελλείπει στοιχείων για την απασχόληση, έχει ληφθεί το ποσοστό που αντιστοιχεί στο εργατικό δυναμικό, το οποίο δεν διαφέρει ουσιαστικά από αυτό της απασχόλησης.

Πηγές: 1. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού-κατοικιών των ετών 1961, 1971, 1981.
2. ΕΣΥΕ, Έρευνα εργατικού δυναμικού 1992 (αδημοσίευτα στοιχεία).

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.4

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέρειας
1. ΑΕΠ (τιμές 1970)	1971	εκατ. δρχ.	24.059	287.551	5,7
	1981	"	26.711	418.271	5,4
	1989	"	25.536	491.486	5,1
	1991 +	"		504.250	
2. ΑΕΠ (τρέχ. τιμές)	1971	εκατ. δρχ.	15.173	287.422	5,3
	1981	"	110.774	1.859.971	5,9
	1989	"	435.786	7.821.533	5,6
	1991	"	612.330	11.058.657	5,5
3. Σύνθεση ΑΕΠ (τιμές 1970) Πρωτογενής τομέας	1971	%	30,6	17,5	
	1981	%	27,8	14,2	
	1989	%	23,1	13,3	
	1991 +	%	23,4	12,5	
Δευτερογενής τομέας (Μεταποίηση)	1971	%	32,4	32,6	
	1981	%	(16,8)	(19,6)	
	1989	%	29,3	31,9	
	1991 +	%	(18,4)	(21,2)	
Τριτογενής τομέας	1971	%	29,2	29,6	
	1981	%	(18,0)	(19,6)	
	1989	%	29,0	29,3	
	1991 +	%	(17,5)	(17,9)	
4. Μεταβολή ΑΕΠ (τιμές 1970)	1971	%	37,0	49,9	
	1981	%	42,9	53,9	
	1989	%	47,7	57,1	
	1991 +	%	47,6	58,2	
4. Μεταβολή ΑΕΠ (τιμές 1970)	1971-81	%	1,06	1,89	
	1981-89	%			

+ = Εκτιμήσεις * = Προβλέψεις.

Πηγές: ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί.
ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό. Εκδόσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.5

Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέ- ρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέρειας
1. Ιδιωτικές επενδύσεις N.1262 (τρέχ.τιμές)	1982-91	εκατ. δρχ.	25.390	433.480	5,8
2. Κατανομή ιδιωτικών επενδύσεων N.1262 (τρέχ. τιμές)	1982-91				
Πρωτογενής τομέας		%	15,0	9,2	
Δευτερογενής τομέας		%	67,0	48,7	
(Μεταποίηση)		%	(66,7)	47,8	
Τριτογενής τομέας		%	18,0	42,1	
3. Δημόσιες επενδύσεις					
- ΔΕΚΟ (τιμές 1989)	1988-91	εκατ. δρχ.	30.999	832.956	3,7
- ΠΔΕ	1988-91	"	58.637	1.633.485	3,6
	1988-91	"	89.636	2.466.441	3,6
4. Κατανομή δημοσίων επενδύσεων (τιμές 1989)					
- Πρωτογενής τομέας	1988-91	%	12,33	7,28	
- Δευτερογενής τομέας	1988-91	%	19,52	32,05	
- Τριτογενής τομέας	1988-91	%	68,15	60,61	
5. Δημόσιες επενδύσεις κατά κεφαλήν (τιμές 1989)	1988-91	χιλ.δρχ.	128,0	240,0	53,3

Πηγή: ΥΠΕΘΟ.

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.6

Δείκτες ευημερίας

	Έτος	Μονάδες μέτρησης	Περιφέρεια	Χώρα	Ποσοστό περιφέρειας
1. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (τρέχ. τιμές)	1971 1981 1991	χιλ.δρχ. χιλ.δρχ. χιλ.δρχ.	169,0 882,2	32,8 191,0 1.077,9	88,5 81,8
2. Συνολικές ιδιωτικές καταθέσεις/κεφαλήν	1981 1986* 1991	χιλ.δρχ. χιλ.δρχ. χιλ.δρχ.	231,1 538,9	367,0 850,6	63,0 63,3
3. Ετήσια κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας (οικιακή χρήση) κατά κεφαλήν	1981 1986 1991	κwh/έτος κwh/έτος κwh/έτος	406,7 522,7 678,3	696,1 780,6 1.073,5	67,1 67,0 63,2
4. Επιβατηγά αυτοκίνητα (ανά 100 κατοίκους)	1986 1991	τεμ. τεμ.	7,1 9,0	16,7 16,6	42,5 53,9
5. Τηλέφωνα ανά 100 κατοίκους	1981 1986 1991	τεμ. τεμ. τεμ.	19,8 25,8 35,6	30,2 39,2 48,5	65,5 65,8 73,4
6. Γιατροί ανά 1000 κατοίκους	1981 1986 1991	άτομα άτομα άτομα	1,8 2,4	2,5 3,0 3,6	60,0 62,2

Υπολογίστηκε η μέση ετήσια αύξηση του πληθυσμού της περιφέρειας μεταξύ των δύο επίσημων απογραφών.

Πηγές: 1. ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

2. ΟΤΕ, Στατιστικά στοιχεία τηλεπικοινωνιών κατά νομό 1972, 1982, 1992.

3. Επιλογή: Ειδική ετήσια έκδοση έτους 1995.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ε (94) 1832/3 Απόφαση της Επιτροπής της 29ης Ιουλίου 1994.

ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα της απογραφής γεωργίας - κτηνοτροφίας 1961.

-----, Κατανομή της εκτάσεως της χώρας κατά βασικές κατηγορίες χρήσεως (Προαπογραφικά στοιχεία της απογραφής γεωργίας - κτηνοτροφίας ετών 1961,1971,1981).

-----, Στατιστικές Επετηρίδες της Ελλάδος, περισσότερων ετών.

-----, Προσωρινά αποτελέσματα γεωργικής στατιστικής έρευνας, έτη 1990, 1991.

-----, Απογραφή πληθυσμού 1991 (Δελτίο τύπου).

-----, Αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού - κατοικιών των ετών 1961, 1971, 1981.

-----, Έρευνα εργατικού δυναμικού 1992 (αδημοσίευτα στοιχεία).

ICAP, Εκ των προτέρων (ex ante) αξιολόγηση του σχεδίου του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος 1994-1999 σε επίπεδο μέτρου, Μάιος 1994.

ΚΕΠΕ, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και Νομό, Εκθέσεις Νο 19, Αθήνα 1995.

-----, ΣΠΑ 1994-1999, τεύχος Β, Απρίλιος 1993.

Κουσουλάκος,Ι., Μακροπούλου,Α., Δεδεγιάν,Β., Παπακωνσταντίνου Π., Παπαδημητρίου,Μ., Εργασία τομεακοποίησης ΚΠΣ 1989-93, Εθνικό και περιφερειακό σκέλος, ΚΕΠΕ (αδημοσίευτο).

Μπίτσικας,Γ., Χωροταξική κατανομή του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων της Ελλάδος ,1976-1985, Αναλύσεις Στατιστικών Στοιχείων Νο 5, ΚΕΠΕ, 1986.

ΟΤΕ, Στατιστικά στοιχεία τηλεπικοινωνιών κατά νομό 1972, 1982, 1992.

ΥΠΕΘΟ, Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (αδημοσίευτα στοιχεία).

-----, ΣΠΑ 1994 - 1999, Αναθεωρημένη έκδοση, Δεκέμβριος 1993.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ

- No 1 Πρόγραμμα Αμβρακικού: Α Φάση: Η Προγραμματική Σύμβαση (Τόμος 1). Αθήνα, 1990.
- Β Φάση: Πενταετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης-Τελική Έκθεση (Τόμος 2). Αθήνα, 1989.
- Β Φάση: Πενταετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης-Τομεακή Ανάλυση (Τόμος 3). Αθήνα, 1990.
- Ειδικές Μελέτες (Τόμος 4). Αθήνα, 1990.
- Επισκόπηση της Παγκόσμιας Αγοράς Χελιών (Τόμος 5). Αθήνα, 1990.
- No 2 Προστασία και ανάπτυξη περιοχής λίμνης Καστοριάς. Αθήνα, 1990.
- No 3 Μεταφορά και ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφόρησης στην Ελλάδα, του Δ. Ουζουνίδη. Αθήνα, 1990.
- No 4 Χωροταξική κατανομή και κλαδική σύνθεση των επενδύσεων του Ν.1262/1982, του Γ.Γεωργίου. Αθήνα, 1991.
- No 5 Το ελληνικό ισοζύγιο πληρωμών:Επιπτώσεις από την ένταξη και την ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς της ΕΟΚ, του Δ.Μαρούλη. Αθήνα, 1991.
- No 6 Shipbuilding and Shiprepairing Industry in Greece, των Φρ. Τζαμουζάκη και Σ. Σπαθή. Αθήνα, 1991.
- No 7 ΚΑΠΗ Μελισσίων, των Α. Ριτσατάκη, Α. Κώτση και Χρ. Αυγουστή. Αθήνα, 1992.

- No 8 Εξελίξεις στο διεθνές νομισματοπιστωτικό σύστημα και η ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς: Επιπτώσεις για την Ελλάδα, του Δ. Μαρούλη. Αθήνα, 1992.
- No 9 Δημοσιονομικές εξελίξεις στη δεκαετία του '80, του Α. Μπαλφούσια σε συνεργασία Ν. Μανωλά. Αθήνα, 1993.
- No 10 Ανθρώπινοι πόροι: Πληθυσμός, αγορά εργασίας, εκπαίδευση, του Κ. Κανελλόπουλου. Αθήνα, 1994.
- No 11 Χωροταξική ανάλυση, του Π. Κομίλη. Αθήνα, 1994.
- No 12 Αξιολόγηση της συμβολής των Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων στην προστασία του ελληνικού περιβάλλοντος, των Δ. Κατοχιανού και Σ. Σπαθή. Αθήνα, 1994.
- No 13 Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων στην Κοινότητα και η πολιτική απασχόλησης στην Ελλάδα, του Κ. Ευστρατόγλου. Αθήνα, 1994.
- No 14 Ο ελληνικός κλάδος ζάχαρης: Ανάλυση-προοπτικές, Μελετητικής Ομάδας ΚΕΠΕ. Αθήνα, 1994.
- No 15 Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: Μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις, των Κ. Κανελλόπουλου, Ι. Κουσουλάκου, Β. Ράπανου, σε συνεργασία Κ. Κωστή, Α. Μακροπούλου. Αθήνα, 1995.
- No 16 Σύγκλιση, απόκλιση και περιφερειακή πολιτική, των Λ. Αθανασίου, Κ. Κανελλόπουλου, Η. Πούπου. Αθήνα, 1995.
- No 17 Πρωτογενής τομέας: Εξελίξεις και προοπτικές ανάπτυξης, 1994-1999, της Α. Λαμπροπούλου. Αθήνα, 1995.
- No 18 Ήπειρος: Εξελίξεις και προοπτικές ανάπτυξης, 1994-1999, του Γ. Κωστελένου. Αθήνα, 1995.
- No 19 Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά

περιφέρεια και νομό, των Λ. Αθανασίου, Π. Καβαδία, Δ. Κατοχιανού, Π. Τονικίδου. Αθήνα, 1995.

No 20 Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000, του Κ. Κάρμα. Αθήνα, 1995.

No 21 Εσωτερική μετανάστευση, του Κ. Κανελλόπουλου. Αθήνα, 1995.

No 22 The European Observatory for Small and Medium-Sized Enterprises: Research Environment and Innovation in Greek Manufacturing, του Δ. Σακκά. Αθήνα, 1995.

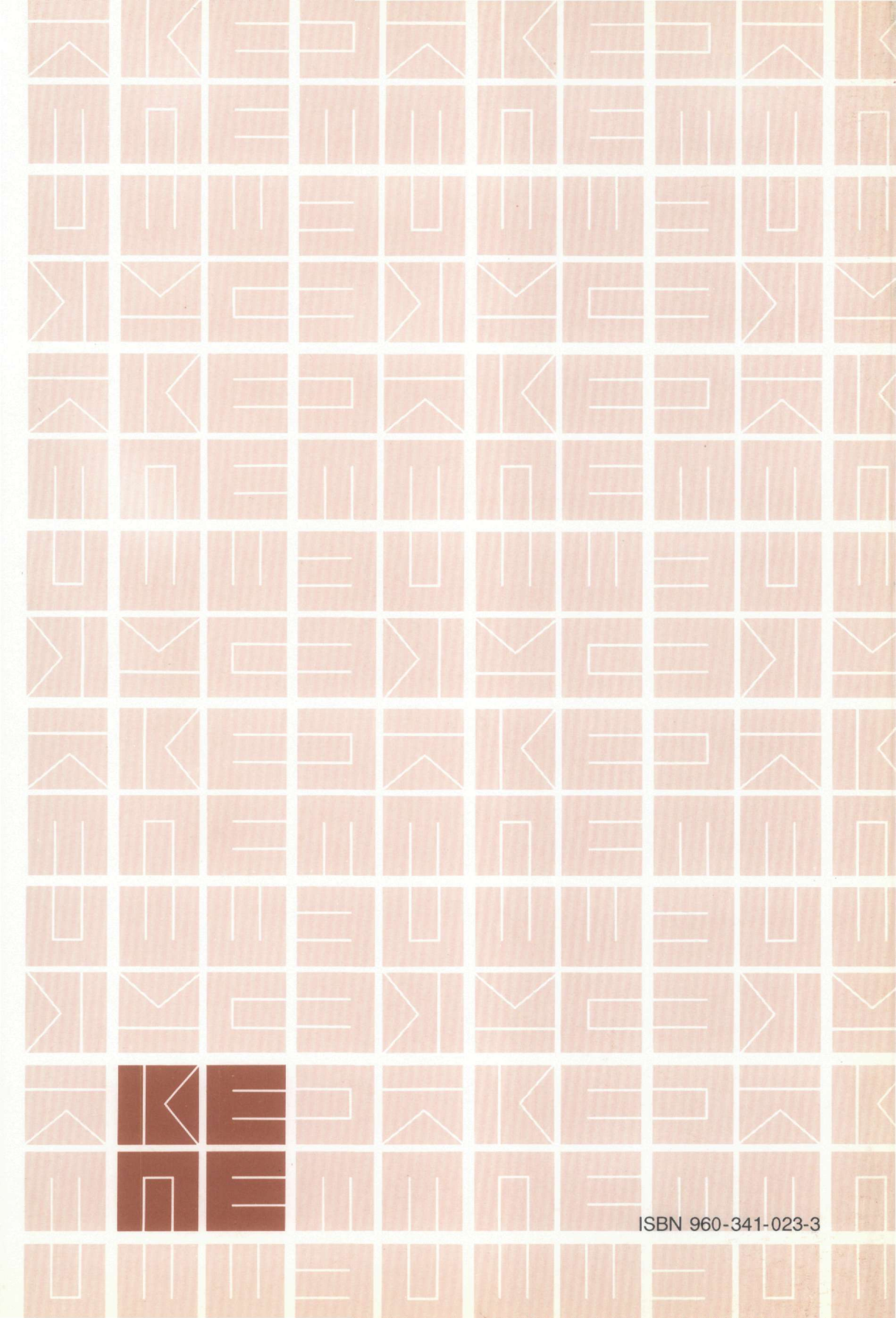
No 23 Θέματα γεωργίας, αγροτικής και τοπικής ανάπτυξης, της Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη. Αθήνα, 1996.

No 24 Οικονομία και Αθλητισμός, Μελετητικής Ομάδας ΚΕΠΕ. Αθήνα, 1996.

No 25 Διαρθρωτικά και θεσμικά προβλήματα των ελληνικών εξαγωγών: Υφιστάμενη κατάσταση και προτάσεις πολιτικής, των Δ. Μαρούλη και Κλ. Ευστρατόγλου. Αθήνα, 1996.

Επιμέλεια: Ελένη Σουλτανάκη
Μακέτα εξωφύλλου: Μιχάλης Ιερωνυμίδης

Βιβλιοδεσία-Εκτύπωση:
Ηλεκτρονικές Τέχνες ΕΠΕ
Αραχώβης 61, Εξάρχεια - Τηλ.38.13.801

ISBN 960-341-023-3